

JA ELLER NEJ?

Lärrarhandledning

I den här värderingsövningen får eleverna ta ställning i frågor som rör yttrandefrihetens gränser. Övningen bygger på verkliga händelser vilka formulerats som berättelser. I mitten av varje berättelse måste eleverna ta ställning till ett etiskt dilemma. Därefter avslutas berättelsen och diskussionen kan fortsätta.

Syftet med övningen är att eleverna – genom verkliga händelser – ska få reflektera kring yttrandefriheten.

UTGÅNGSPUNKTER

I *Historieundervisningens byggstenar – grundläggande pedagogik och ämnesdidaktik* diskuterar Magnus Hermansson Adler den narrativa historiens funktioner. Narrativ historia är ett undervisningsmoment där en muntlig berättelse används för att utvinna kunskap. Genom berättelsen får eleverna uppleva en meningsfull rekonstruktion av historien.

Berättelserna i värderingsövningen innehåller en början, en mittdel och ett slut. Mitten av varje berättelse innehåller en etisk frågeställning som eleverna måste ta ställning till.

FÖRBEREDELSE

Eleverna behöver ja- och nejappar. Det kan t ex vara en grön lapp för ja och en röd för nej. Ett alternativ till lapparna är att låta eleverna diskutera frågan först i par för att sedan diskutera i helklass. Eller så kan du använda ett digitalt verktyg, där eleverna kan rösta.

GENOMFÖRANDE

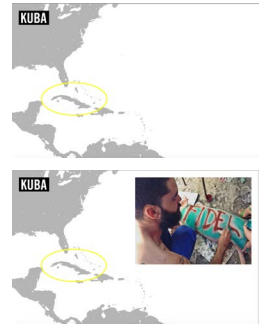
Varje berättelse består av:

1. Inledande **beskrivning** av något som har hänt.
2. En **etisk fråga** som eleverna får värdera och ta ställning till.
3. **Avslutning** av berättelsen
4. **Diskussionsfrågor** av principiell karaktär, som också leder vidare till hur yttrandefriheten fungerar i Sverige.

Läs varje berättelse. Stanna upp i mitten av berättelsen, låt eleverna diskutera ta ställning. Läs sedan vidare och berätta hur det slutade. Avsluta med en diskussion om yttrandefriheten.

1. Grisarna i Havanna

Julen närmade sig på Kuba. Danilo Maldonado Machado var 22 år gammal. Han är grafitti-konstnär och gillar att uttrycka sig och skapa uppmärksamhet. Och det är inte alltid så enkelt på Kuba. För Kuba är en diktatur. All makt är samlad hos det styrande kommunistpartiet. Partiet kontrollerar alla medier och försöker hela tiden tysta kritiska röster. De som inte håller med riskerar att straffas. Enligt lagen är det förbjudet att uttrycka förakt för offentliga tjänstemän och att störa den allmänna ordningen. Dessa regler används ofta för att begränsa yttrande-, mötes- och föreningsfriheten på Kuba.

Danilo – eller "El Sexto" som han kallar sig – funderade på vad han skulle göra den här julen. Han fick en idé. Han skaffade två levande grisar och tog fram lite färg. Med tydliga bokstäver skrev han "Raúl" på ena grisen och "Fidel" på andra. Raúl Castro är Kubas president och bror till den tidigare presidenten Fidel Castro som dog 2016, efter att ha styrt Kuba med järnhand sedan 1959. Tanken var att Danilo skulle ta med grisarna till en konstshow i Havanna central park och släppa ut dem där. De som lyckas fånga grisarna skulle få behålla dem.

På juldagen, den 25 december 2014, satte han sig i en taxi. Grisarna lyckades han få in i bagaget. Bilen började köra mot parken. Men plötsligt dök två personer från säkerhetspolisen upp och stoppade taxin. Danilo greps.

Fråga: Får Danilo skylla sig själv? Han visste ju att det är förbjudet att kritisera och driva med makthavarna på Kuba. Ändå gjorde han det genom sin konst.

Låt eleverna diskutera, ta ställning med sin ja- och nej-lapp och sedan motivera sina svar.

Danilo blev förhörd och anklagad för att uttryckt sig nedsättande om "revolutionens ledare". Efter nyår fördes han till ett fängelse i Havannas utkant. Där satt han inlåst i flera månader utan rättegång. Amnesty International krävde hans frigivning och samlade in namnunderskrifter som skickades till myndigheterna. Den åttonde september 2015 inledde han en hungerstrejk och månaden därefter släpptes han fri.

När Fidel Castro dog i november 2016 sprejade Danilo orden "Han har gett sig av" på en vägg i Havanna. Han greps igen, men släpptes en månad senare.

Frågor att diskutera:

- Vad anser ni om att lagarna på Kuba förbjuder kritik mot de politiska ledarna?
- Är det viktigt att konstnärer fritt får uttrycka sig och kritisera makthavarna?
- Går Danilo Maldonado Machado över en gräns när han liknar ledarna i sitt land med grisar?
- Konst och olika kulturella uttryck så som film, litteratur, musik eller serier används ofta för att kritisera makthavare. Kan ni komma på några andra exempel från andra delar av världen på konst och kultur som provocerar, upprör och skapar debatt.
- Finns det gränser för hur en konstnär och kulturutövare får uttrycka sig? Var går den i så fall?

2. En bomb på förskolan

Det var en vanlig dag på en förskola i södra Frankrike. Plötsligt kom en upprörd förskolelärare in till rektorn. En treårig pojke, som heter Jihad, hade en ny t-shirt på sig. På tröjans framsida stod det: "Jag är en bomb". Och på baksidan: "Jihad: Född 11 september". Så här såg tröjan ut (visa i bildspel).

Rektorn ringde genast pojkens mamma, 35-åriga Bouchra Bagour. Hon bad om ursäkt och lovade att lägga undan t-shirten. Rektorn skrev en rapport om händelsen och en kopia skickades till stadens borgmästare. Han skrev i sin tur ett brev till regionens chefsåklagare.

Därmed blev frågan ett polisärende. Polisen åkte hem till familjen och började förhöra mamman och hennes bror Zeyad. För det var han som hade köpt tröjan i present till lille Jihad. I flera

timmar fick de redogöra för sin tro och sina politiska åsikter. Enligt Zeyad fick de frågan om de gjort något för att påskynda graviditeten så att Jihad skulle födas just den dagen. För han var verkligen född den 11 september 2009.

I förhören menade Zeyad att han köpte tröjan till Jihad eftersom han är en riktig snygging – “a bomb”. Texten på baksidan beställde han. Men allt var ett skämt, enligt Zeyad. De åtalades båda för att “glorifiera brott”, vilket kan ge fem års fängelse och 45 000 euro i böter i Frankrike.

Fråga: Borde domstolen döma Bouchra och hennes bror till böter. Ja eller nej?

Låt eleverna diskutera, ta ställning och sedan motivera sina svar.

Onsdagen den 10 april hölls rättegången i Avignon. Bouchra och Zeyad friades helt. Men domen överklagades och den 20 september dömdes Bouchra till 2 000 euro i böter samt villkorlig fängelsestraff i en månad. Zeyad dömdes till 4 000 euro i böter och villkorligt i två månader.

Frågor att diskutera:

- Var straffet rimligt?
- Är det rätt förbjuda yttranden som “glorifierar brott”?
- Om någon sympatiserar med rörelser som al-Qaida, Islamiska staten (IS) eller personer som Anders Behring Breivik – borde de få uttrycka dessa åsikter då?
- Vem avgör vem som är terrorist?
- Hur tror ni det kändes för Bouchra och Zeyad att bli förhörda av polisen om sina politiska och religiösa övertygelser?
- Hur är det i Sverige – får man “glorifiera brott” här? Hur borde det vara?

3. En protest mot våldet?

Det var kväll i Duchcov – en liten stad med ca 9 000 invånare i norra Tjeckien. På puben träffades människor för att dricka öl och prata. Precis som vanligt. Men en kväll utbröt ett slagsmål på puben mellan en romsk man och en annan man. Slagsmålet rörde upp starka känslor och tre personer i det lilla samhället kallade till en demonstration. De ville samla “missnöjda medborgare” i Duchcov för att protestera mot våldet.

Den 29 maj 2013 samlades 800 personer på torget. Först höll en representant från Arbetarpartiet för social rättvisa ett tal. I detta kritiserade han romerna i Tjeckien och hävdade att väldigt många av dem lever på socialbidrag.

Även Duchcavs borgmästare var med på torget. Hon sa att “om ni tror att vi som står här har en annan uppfattning om dessa frågor, så tror ni fel”. Lite senare förklarade hon sitt deltagande med att många är oroliga för “den aggressiva attacken på puben” och att demonstrationen var ett “logiskt uttryck för vanliga människors förtvivlan”.

Fråga: Har människorna i Duchcov rätt att samlas, demonstrera på torget och uttrycka dessa åsikter? Ja eller nej?

Låt eleverna diskutera, ta ställning och sedan motivera sina svar.

Demonstrationen följdes av flera anti-romska protester. Och med protesterna följde hot mot enskilda romer i Duchov. Det fick Stefan, en romsk socialarbetare, uppleva. Nynazister kom till hans hus och kastade lysgranater. Och när han skulle följa några barn till simhallen dök medlemmar från Arbetarpartiet för social rättvisa upp. De sa att de skulle “göra rent swimmingpoolen” och hotade med att slå sönder Stefans ansikte.

Frågor att diskutera:

- Behövs det en gräns för hur man får uttrycka sig om en grupp människor? Och är en sådan gräns i så fall förenlig med yttrandefriheten?
- En av arrangörerna av demonstrationen i Duchov hade tidigare uttryckt sig negativt om romer på Facebook. Om polisen hade känt till hans åsikter – borde de stoppat honom från att arrangera demonstrationen då?
- Vilka risker kan ni se med att den här typen av som yttrades på torget i Duchcov sprids i ett samhälle?

LÄS MER

- om situationen för mänskliga rättigheter på Kuba i Amnestys [årsrapport](#).
- om vad händer i Europa när jakten på terrorister intensifieras med hjälp av en [interaktiv karta](#).
- om [diskrimineringen](#) av romer i Europa.

VARFÖR?

Läroplanen – skolans värdegrund och uppgifter

- "Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna."
- "Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde."
- "Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som utbildningen ska gestalta och förmedla."
- "Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana."
- "Det etiska perspektivet är av betydelse för många av de frågor som tas upp i utbildningen. Därför ska undervisningen i olika ämnen behandla detta perspektiv och ge en grund för och främja elevernas förmåga till personliga ställningstaganden."

Centralt innehåll i samhällskunskap 2

- "Det nutida samhällets politiska utveckling utifrån historiska ideologiska villkor, till exempel mänskliga rättigheter, nationalism, kolonialism och jämställdhet, i relation till maktfördelning och ekonomiska villkor. Frågor om aktörens handlingsfrihet kontra strukturella villkor."
- "Tematisk fördjupning i samhällsfrågor."

Centralt innehåll i medier, samhälle och kommunikation 1

- "Lagar och andra bestämmelser samt internationella överenskommelser och etiska regler inom kommunikationsområdet."

